

ssia

Social Services Improvement Agency
Asiantaeth Gwella'r Gwasanaethau Cymdeithasol

Llawlyfr Rhianta Corfforaethol

Mehefin 2016

Leading Social Services
in Wales
Yn arwain
Gwasanaethau Cymdeithasol
yng Nghymru

Llywodraeth Cymru
Welsh Government

Pennod 1

Rhagymadrodd

Mae Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru wedi gweithio gyda'r Asiantaeth Gwella Gwasanaethau Cymdeithasol i gynhyrchu tri llawlyfr ar gyfer Cynghorwyr. Rhianta Corfforaethol sydd dan sylw yn yr un yma, ac mae'r lleill yn ymdrin â Chamfanteisio'n Rhywiol ar Blant a Diogelu Oedolion. Daeth y tri phwnc hyn i'r amlwg fel y pynciau y byddai papurau briffio arnynt o'r budd mwyaf i Gynghorwyr.

Bydd Cynghorwyr unigol yn rhoi'r sylw mwyaf i'r Llawlyfrau sydd fwyaf perthnasol i'w meysydd cyfrifoldeb neu eu diddordeb arbennig nhw. Ond mae yna gysylltiadau rhyngddyn nhw, ac elfennau cyffredin sy'n rhedeg drwy bob un o'r tri. Efallai'r un bwysicaf o'r rhain yw'r angen i bawb yn y systemau cymhleth sydd gennym ni ar waith ddeall yn glir eu cyfrifoldebau eu hunain a chyfrifoldebau pobl eraill, a chydabod pwysigrwydd hanfodol parchu pob unigolyn rydym ni'n eu gwasanaethu fel dinesydd ag anghenion, cryfderau a dyheadau unigryw.

Nid bwriad y llawlyfr hwn yw bod yn werslyfr am y gyfraith ac arferion mewn perthynas â Phlant a Phobl Ifanc sy'n Derbyn Gofal. Dim ond yn cynnig awgrymiadau defnyddiol ydyw ar sut y gall Cynghorwyr eu hunain gyflawni eu dyletswyddau iddynt. Ei nod yw bod yn gryno ac yn bwrpasol.

Yn arbennig, rydym yn awgrymu meysydd ymholiad a fydd efallai'n bwrw goleuni defnyddiol ar ba mor dda mae'ch Cyngor chi'n gwasanaethu'r plant a phobl ifanc hyn, a chmau gallwch chi eu cymryd i wneud gwahaniaeth.

Mae dau beth i fod yn ofalus amdany'n nhw. Yn gyntaf, yn aml ni fydd atebion diffiniadol clir i'r cwestiynau rydym ni'n eu hawgrymu. Yn hytrach, bydd yr ymholiadau hyn yn peri myfyrdod, yn cynyddu dealltwriaeth, ac yn pwyntio at faterion i fynd ar eu trywydd. Yn ail, ni fydd gennyh chi a'ch swyddogion y gallu i fynd ar drywydd pob llinell ymholiad a gweithredu posibl ar yr un pryd. Bydd angen i chi flaenoriaethu a rhaglennu ar sail yr wybodaeth orau sydd ar gael.

Rydym ni'n ddiolchgar iawn i Llesiau o Ofal Cymru, i ddau grŵp o "arbenigwyr drwy brofiad" ifanc (pobl ifanc a fu neu sydd yng ngofal Cynghorau yng Nghymru), ac i Gynghorwyr o ddau Awdurdod, a'n helpodd ni i lunio'r Llawlyfr hwn. A hefyd i'r bobl ifanc, Cynghorwyr, ac uwch reolwyr Gwasanaethau Plant a fu'n ddigon caredig i roi sylwadau ar ddrafft.

Yn olaf, roeddem ni'n awyddus i leisiau pobl ifanc â phrofiad personol o ofal gael eu clywed yn y tudalennau hyn. Gobeithio eu bod yn adlewyrchu i raddau helaeth yr hyn a ddywedant wrthym ni, ac y byddant yn teimlo i ni "daro'r nod". Fe welwch amryw o ddyfyniadau uniongyrchol ganddynt (mewn swigod gwyrdd amlwg). Maen nhw bob amser yn graff, yn aml yn ddewr, ac weithiau'n llwm. Fel y cyfryw, maen nhw'n adlewyrchu profiad amrywiol ac weithiau cythryblus ein plant. Yn ddiau maen nhw'n bywiogi'r testun!

Gair am y derminoleg. Mae'r holl lawlyfr yn trafod Plant a Phobl Ifanc sy'n Derbyn Gofal ac Ymadawyr Gofal. Ond byddai defnyddio'r ymadrodd hwnnw bob tro yn ei wneud yn ddirifol hirwyntog. Felly defnyddiwn "ein plant" o hyn ymlaen, yn llaw fer am hynny. Mae iddo'r rhinwedd o fod yn llawer mwy cryno, ond gobeithio ei fod hefyd yn cyfleu'r ymdeimlad priodol o berthynas a chyfrifoldeb.

Pennod 2

Gofal y Cyngor dros Blant

Mae'r gyfraith a chanllawiau am Blant sy'n Derbyn Gofal yn sylweddol ac yn gymhleth. Dyma'r plant a'r bobl ifanc mae'ch Cyngor yn dod yn gyfrifol amdanynt pan nad yw'n bosibl neu nad yw er eu budd gorau nhw iddynt fod gyda'u teulu. Efallai eu bod yng ngofal y Cyngor drwy gytundeb â'u rhieni neu drwy orchymyn llys.

Rhan 6 o Ddeddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014 ("y Ddeddf") yw'r ddeddfwriaeth graidd, ac Adran 78 sy'n datgan dyletswydd eich Cyngor i ddiogelu a hyrwyddo llesiant pob plentyn sydd yn ei ofal, a phob un sy'n ymadael â gofal.

Beth ydy ystyr "llesiant" yn y "ddyletswydd i ddiogelu a hyrwyddo llesiant y plentyn"? Mae'n cwmparu canlyniadau llesiant cyffredinol y Ddeddf, sef.....

- Iechyd corfforol a meddyliol a llesiant emosiynol
- Amddiffyn rhag camdriniaeth ac esgeulustod
- Addysg, hyfforddiant a hamdden
- Teulu a chysylltiadau personol
- Cyfranogiad yn y gymuned leol
- Sicrhau hawliau
- Llesiant cymdeithasol ac economaidd, gan gynnwys peidio â byw mewn tloidi
- Byw mewn llety addas

..... gan ychwanegu, mewn perthynas â phlant, "datblygiad corfforol, deallusol, emosiynol, cymdeithasol ac ymddygiadol".

Beth yw cyfrifoldebau Cynghorydd tuag at y plant hyn, yn ymarferol, a beth ydy ystyr "rhianta corfforaethol"? Frank Dobson a gyflwynodd y term, pan oedd yn Ysgrifennydd Gwladol yn Llywodraeth San Steffan, ym 1998, mewn llythyr at bob Cyngor. Dywedodd "dylai fod gan bob Cynghorydd ddiddordeb gwybodus mewn sut mae'r Cyngor yn cefnogi'r grŵp hawdd iawn ei niweidio hwn". Yn ôl yr Asiantaeth Gwella a Datblygu "Mae rhianta corfforaethol yn gosod cydgyfrifoldeb ar awdurdodau lleol i gyflawni rhianta da i'r holl blant yn eu gofal. Mae'n mynnu perchnogaeth ac arweinyddiaeth ar lefel uwch, ac mae hyn yn cynnwys pob aelod etholedig." Cafodd ei argymhell gan Alun Michael yng Nghymru yn y flwyddyn ddilynol, wrth lansio menter "Plant yn Gyntaf".

"A hwythau'n rhieni corfforaethol, mae rôl bwysig i gynghorwyr ynglŷn â sicrhau bod pob plentyn sydd o dan adain y cyngor yn cael y gofal gorau. Dylen nhw geisio rhoi gofal yn ôl lefel y bydden nhw'n fodlon arni ar gyfer eu plant eu hunain.

Mae Cymal 12 Cytundeb Hawliau Plant y Cenhedloedd Unedig yn dweud yn eglur fod hawl gan blant a phobl ifanc i gymryd rhan mewn penderfyniadau sy'n effeithio ar eu bywydau. Yn sgîl Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant Cymru 2014, bydd gan bawb yn y wlad lais cryfach a rhagor o reolaeth. Ddylai plant ddim bod yn eithriad o ran hynny. Mae'n dda gyda fi weld bod y canllawiau hyn wedi'u cyhoeddi eto. Maen nhw wedi'u diweddarau i adlewyrchu sylwadau plant a phobl ifanc fu o dan ofal. Mae'n bwysig iawn inni wrando ar blant a thrafod materion yn agored gyda nhw.

Trwy eich rôl yn rhieni corfforaethol, rwy'n gobeithio y byddwch chi'n arddel fy nelfryd y dylai plant a phobl ifanc Cymru gael pob cyfle teg i gyflawni eu llawn dwf."

Sally Holland, Comisiynydd Plant Cymru

Mae hyn i gyd, wrth gwrs, yng nghyd-destun ein hymrwymiad cyffredin i Gonfeniwn y Cenhedloedd Unedig ar Hawliau'r Plentyn.

Pennod 3

Y Cyngor fel Rhiant Da

Felly beth mae'r cyfrifoldebau trwm hyn yn ei olygu'n ymarferol?

Beth mae rhiant da yn ei wneud?

- yn bwydo, cysgodi, gwisgo, anwesu, meithrin
- yn synhwyro ac yn addasu i natur unigryw pob plentyn
- yn meithrin twf a datblygiad iach, cyfeillgarwch, a hyder mewn perthnasoedd
- yn amddiffyn, yn gosod ffiniau, ac yn unioni pan fydd pethau'n mynd o chwith
- yn cyfleu gwerthoedd ac egwyddorion positif am fyw
- yn sicrhau addysg dda a chyfleoedd i ddatblygu sgiliau, doniau a diddordebau, gan annog cymryd risgiau pwyllog
- yn cefnogi'r plentyn sydd ar drothwy troi'n oedolyn ifanc i dderbyn cyfrifoldebau cynyddol a mwynhau rhyddid cynyddol.

Cwestiwn i'w ofyn. Faint o blant sydd yng ngofal eich Cyngor neu'n cael eu cefnogi fel ymadawyr gofal? Bydd cannoedd yn y mwyafrif o Gynghorau.

Sut mae'n bosibl chwarae rhan yn hyn i'r holl blant hynny? Wrth reswm, fel Cynghorydd, allwch chi ddim wneud y pethau hynny dros y plant sydd yng ngofal eich Cyngor, ac ni fyddai'n briodol i chi wneud chwaith. Felly, mae'n rhaid i'r Cyngor benodi a chyfarparu pobl i wneud y pethau hynny ar ei ran, gan sicrhau eu bod yn cael eu gwneud, a'u gwneud yn ddigon da.

Pwy yw'r bobl allweddol wrth gyflawni rhianta da i blant mewn gofal?

- gweithwyr cymdeithasol
- gofalwyr maeth
- gweithwyr preswyl
- athrawon
- nyrsys
- rheolwyr
- swyddogion adolygu annibynnol (IROs).

Yn anochel, mae'r cyfrifoldebau dros bob plentyn yn cael eu lledaenu dros nifer o bobl. Felly mae yna'r potensial i gyfathrebu fethu, i bethau ddiflannu rhwng dwy stôl. Mae'n digwydd yn y teuluoedd gorau, ac mae'n rhaid bod hynny'n fwy byth o risg yma. A dyna pam mae gwaith tîm effeithiol, a gaiff ei gynllunio a'i gyd-drefnu, mor hanfodol, a rhwystrau a gwrthbwysau.

Cyfraniad pennaf y Cynghorydd at y rhianta corfforaethol effeithiol hwn yw

- gwneud yn siŵr bod yr holl gyfrifoldebau rhianta hynny'n cael eu cyflawni, a hynny'n ddigon da
- gwneud yn siŵr eich bod chi'n gwybod sut mae'r plant sydd yn ngofal y Cyngor yn gwneud
- nodi ble mae angen i bethau wella a gwneud gwahaniaeth er da.

Bydd y tair adran nesaf yn edrych ar bob un o'r tair dyletswydd allweddol hynny. Rydym wedi manteisio ar brofiad lle mae Cynghorwyr yn chwarae rôl allweddol ac yn gwneud gwahaniaeth gwirioneddol.

Pennod 4

Sut mae gwneud yn siŵr bod pob cyfrifoldeb rhianta corfforaethol yn cael ei fodloni, a hynny'n ddigon da?

Bydd yr adran sy'n dilyn yn edrych ar sut mae ein plant yn gwneud, hynny yw y canlyniadau ar eu cyfer nhw.

Mae hyn yn ymwneud yn bennaf â phrosesau. Ydy'r Cyngor yn gwneud y pethau cywir gyda'n plant a throstynt?

Gofynnodd Cyngor Abertawe i'w Fforwm Fe FI o blant sy'n derbyn gofal beth roedden nhw ei eisiau gan eu rhieni corfforaethol.

Eu hatebion oedd:-

- ♥ eu cadw'n ddiogel
- ♥ help pan fyddan nhw'n sâl (ystyried ein hiechyd)
- ♥ darparu arian poced a lwfans dillad (dillad, tripiâu, Nadolig)
- ♥ talu am dripiâu ysgol
- ♥ cymorth a gofal
- ♥ dathlu penblwyddi (anrhegion am benblwyddi pwysig yn 16 ac yn 18 oed)
- ♥ eu cefnogi (siarad ag athrawon i helpu i ddatrys pethau os bydd yr ysgol yn anodd)
- ♥ gwranddo a phenderfynu pethau i'w gwneud
- ♥ cefnogi ac annog (eistedd i lawr a siarad am beth maen nhw eisiau ei wneud, e.e. addysg, lleoliadau, ond nid eu gwthio i mewn i bethau)
- ♥ dim siwtiau (gwisgo'n anffurfiol). Nid oedden nhw eisiau bod yn wahanol neu gael eu dethol. Ac nid oedden nhw eisiau gorfod rhoi eu stori lawn i bawb.

Cwestiynau i'w gofyn. Ydy'ch Cyngor chi .....?

- Yn sicrhau bod arweinyddiaeth ac atebolrwydd dros blant sy'n derbyn gofal, pobl ifanc ac ymadawyr gofal yn glir, yn cael eu deall ac yn effeithiol, a bod llinellau adrodd yn glir hefyd.

Rhai o'r bobl atebol allweddol fydd

- Aelod Cabinet gyda'r prif gyfrifoldeb
- aelod o'r Tîm Rheoli Corfforaethol gyda chyfrifoldeb allweddol
- cadeiryddion y Pwyllgor Craffu perthnasol a'r Grŵp Rhianta Corfforaethol
- pennaeth gwasanaeth gweithredol

- gweithwyr cymdeithasol sy'n dal achosion
- gofawlyr uniongyrchol, naill ai'n ofawlyr maeth neu'n weithwyr preswyl allweddol
- clinigwyr arweiniol dros iechyd ein plant
- athrawon arweiniol ein plant mewn ysgolion.

- Yn gwneud yn siŵr bod gwasanaethau, perfformiad a chanlyniadau yn cael eu craffu'n rheolaidd ac yn gadarn, a bod pwyso a mesur priodol yn digwydd
- Yn briffio'r holl aelodau etholedig yn briodol am eu cyfrifoldebau rhianta corfforaethol, ac yn eu cefnogi i'w cyflawni. **Mae rhai Cynghorau yn darparu sesiynau briffio gorfodol i bob Cynghorydd yn fuan ar ôl etholiadau**
- Yn ymgysylltu â phlant a theuluoedd sydd gyda'i gilydd o hyd ond lle nad yw'r plentyn yn ddiogel efallai neu'n cyflawni llesiant a datblygiad derbynol. Gwneud yn siŵr bod eu hanghenion a'u hamgylchiadau wir yn cael eu deall sy'n hanfodol i wneud cynlluniau cywir i'w helpu. Drwy wneud hyn, yna bydd y plant cywir yn dod i mewn i ofal, ar yr adeg gywir, a chyda cynllun positif
- Cyflogi a defnyddio'r bobl gywir i gyflawni'r cyfrifoldebau hyn fel rhiant ar eu rhan:
  - Oes gan bob un o'n plant weithiwr cymdeithasol â'r cymwysterau addas â llwyth achosion hydrin?
  - Sut mae cyfraddau trosiant gweithwyr cymdeithasol yn cymharu â chynghorau tebyg eraill?
  - **Beth ydy'n pobl ifanc yn ei ddweud am eu mynediad i'w gweithwyr cymdeithasol?**
  - Un o'r cwynion amlaf gan ein plant sy'n derbyn gofal yw bod gormod o newidiadau gweithiwr cymdeithasol ac nad ydyn nhw'n gweld digon ohonynt nhw.
- Yn sicrhau bod staff a gofawlyr maeth yn teimlo eu bod yn cael eu cefnogi, eu hyfforddi a'u cyfarparu'n dda am eu gwaith gyda phlant. Beth maen nhw eu hunain yn dweud am hyn?
- Yn cynllunio'n weithgar ac yn gadarnhaol ar gyfer pob plentyn unigol. Ydy adolygiadau'n amserol (mae cyfnodau a ddiffinnir yn statudol rhwng adolygiadau)? Beth mae IROs yn ei ddweud am effeithiolrwydd cynllunio? **Ydy'n plant yn teimlo'n rhan o bethau a'u bod yn cael eu gwranddo, a bod camau sy'n cael eu haddo yn cael eu darparu?**
- Yn cadw cysylltiadau effeithiol â'ch Gwasanaeth Mabwysiadu Rhanbarthol er mwyn i blant sydd â chynllun mabwysiadu gael eu lleoli mewn modd amserol a chael eu cefnogi lle bo angen.
- Yn gwneud yn siŵr bod ein holl blant yn cael cynnig i siarad yn iaith eu dewis â'u gweithiwr cymdeithasol a gweithwyr proffesiynol eraill fel rhan o'r drefn. A hefyd eu bod yn cael defnyddio iaith eu dewis cyntaf yn yr ysgol, ac yn eu lleoliad.
- Oes gan eich cyngor Cynllun Addysg Personol cyfredol ac uchelgeisiol ar waith ar gyfer pob plentyn oedran ysgol sy'n derbyn gofal? Ydyn nhw'n cael eu hadolygu'n rheolaidd i wneud yn siŵr eu bod yn adlewyrchu dymuniadau ac anghenion y plentyn, a'u bod yn cael eu dilyn yn egniol?
- Yn gwneud yn siŵr bod asesiadau iechyd a gwiriadau deintyddol plant yn cael eu cynnal yn brydlon.

- Yn hyrwyddo dulliau iach o fyw drwy ofalwyr maeth a gweithwyr preswyl, ac i bobl ifanc eu hunain.
- Yn dirprwyo cyfrifoldeb yn glir i ofalwyr maeth a gweithwyr preswyl er mwyn i benderfyniadau am fywydau plant gael eu gwneud mor agos â phosibl at y plentyn, a hynny'n gyflym. **Yn aml bydd plant sy'n derbyn gofal yn mynegi rhwystredigaeth am benderfyniadau am eu bywydau nhw (pethau fel aros gyda ffrindiau dros nos) yn cael eu hatgyfeirio i fyny i bobl nad ydyn nhw'n eu hadnabod a sydd ddim yn eu hadnabod nhw.**

"Mae rhai pethau yn cael ei gwneud. Ond mae rhai jest yn mynd ar goll a 'dych chi byth yn clywed dim mwy. Yn aml y pethau mawr pwysig ydy'r rhain. Chi'n codi'ch aobeithion."

- Annog pobl ifanc sy'n nesáu at 18 oed i fanteisio ar gyfleoedd sydd ar agor iddyn nhw o dan drefniadau newydd "Pan Fydda i'n Barod" a chefnogi gofalwyr maeth i gynnig y cyfleoedd hyn.

Yn unol â Pan Fydda i'n Barod, rhaid i'r Cyngor hwyluso, gan gynnwys gyda chefnogaeth ariannol, ein pobl ifanc i barhau i fyw gyda nhw tu hwnt i'r "oedran ymadael â gofal" sef 18 oed. Dyma lle mae'r person ifanc a'r gofalwr maeth yn dymuno hyn, a lle nad yw'n "anghyson â" llesiant y person ifanc.

Cwestiynau i'w gofyn. Ydy'ch Cyngor chi wedi.....?

- Annog a chefnogi grŵp cynrychioliadol o'n plant, sydd
  - yn cwrdd yn rheolaidd ac yn ddigon aml i fod yn effeithiol
  - wedi cael cyfleoedd hyfforddiant, er mwyn iddynt gael codi eu llais yn glir ac yn argyhoeddiadol
  - mewn cysylltiad uniongyrchol â'r bobl sy'n gwneud penderfyniadau a'r sawl sydd â dylanwad dros eu bywydau
  - yn derbyn adborth am y ceisiadau a'r awgrymiadau maen nhw'n eu gwneud
  - yn teimlo bod pobl yn gwrando arny'n nhw, ac yn "gwneud gwahaniaeth"

Gan edrych ymhellach i ffwrdd ar enghreifftiau o arfer da, cynhyrchodd *A National Voice*, y corff cenedlaethol o blant sy'n derbyn gofal a phobl ifanc yn Lloegr, "10 awgrym gorau" i rieni corfforaethol, a oedd yn cynnwys y canlynol:

- cymryd rhan mewn digwyddiadau pwysig i bobl ifanc fel seremonïau gwobrwyo a digwyddiadau sy'n dathlu ac yn cydnabod cyflawniad
- dim ond mynychu'n cyfarfodydd pan fydd cais (ein cyfarfod ni ydy hwn, a dylem ni benderfynu pwy sy'n ofynnol)

- drwy gytundeb â phobl ifanc, mynychu eu teithiau, digwyddiadau a sesiynau preswyl, a gwisgo'n anffurfiol (peidiwch â bod yr un ffurfiol bob tro)
- rhoi'r holl wybodaeth i bobl ifanc am benderfyniadau sy'n cael eu gwneud o ganlyniad i'w ceisiadau (os na fydd y penderfyniadau'n mynd o'u plaid nhw, gwnewch yn siŵr eich bod chi'n esbonio'n llawn, peidiwch â rhoi gwrthodiad yn unig iddyn nhw)
- os na allwch chi fynychu cyfarfod i roi adborth yn bersonol, ystyriwch ddefnyddio dulliau eraill (oes gennych chi amser am alwad Skype neu gyfarfod ffôn, neu allwch chi anfon DVD gyda neges wedi'i recordio?)
- ystyriwch gynnal sesiwn gyda'ch pobl ifanc sydd wedi ei neilltuo i ddod i adnabod eich gilydd (gallan nhw eich holi chi am eich hunan a'ch rôl, a gallwch chi ddysgu mwy amdany'n nhw)
- rhoi cynnig ar ymarferion torri'r iâ (maen nhw yn gweithio!)
- trefnu i'ch pobl ifanc gyflwyno rhai awgrymiadau neu hyfforddiant i'ch Grŵp Rhianta Corfforaethol ar sut i ymgysylltu â phobl ifanc (yn well byth, gadael i rai pobl ifanc eich cysgodi chi am ddiwrnod ac i'r gwrthwyneb)
- wrth wneud unrhyw benderfyniadau, gofynnwch i'ch hun "a fyddai hyn yn ddigon da i'm plentyn i?"

- Cynnwys ein plant mewn datblygu gwasanaethau a recriwtio a dethol staff allweddol
- Mae cylch o gynghorwyr sydd wedi ysgwyddo cyfrifoldeb am rianta corfforaethol, gan gynnwys cynghorydd arweiniol
- Gwneud unrhyw gynlluniau i wella cyflawniad plant a phobl ifanc sy'n derbyn gofal
- Gwneud yn siŵr bod pob ysgol yn ymdrin ag anghenion ein plant sydd ymhlith ei disgyblion, ac yn annog Cynghorwyr i eiriol drostynt yn eu rolau fel Llywodraethwyr
- Gwneud yn siŵr bod gan y GIG yn lleol uwch unigolyn arweiniol neu hyrwyddwr dros blant sy'n derbyn gofal, a bod meddyg a nyrs dynodedig yn cymryd cyfrifoldeb dros eu statws iechyd
- Meddwl o ddifrif a oes ganddo'r amrediad cywir o leoliadau a hynny o ansawdd da ar gael i fodloni anghenion ein plant, a beth all gael ei wneud i fodloni anghenion i well.

"Liciwn i pe bai mwy o ofalwyr maeth. Fel y gallai pobl ifanc mewn gofal gael eu gweddu'n well i ofalwyr maeth."

- Wedi cymryd camau cadarnhaol i sicrhau bod amrywiaeth diwylliant, hil, crefydd, a rhywedd ein plant eu parchu, eu hannog a'u gwerthfawrogi
- Edrych yn ofalus ar werthusiad AGGCC (neu Ofsted yn Lloegr) o unrhyw ddarparwyr lleoliadau tu allan i'r awdurdod, ac yn sicrhau bod ymweliadau goruchwylio misol

effeithiol yn cael eu gwneud â'u cartrefi preswyl eu hunain. Sut mae'r Cyngor yn cadw mewn cysylltiad â phlant a phobl ifanc mewn lleoliadau mwy pellenig, yn cadw llygad ar eu llesiant, eu cadw mewn cysylltiad â'u teulu a ffrindiau?

- Cefnogi ei ofalwyr maeth yn effeithiol drwy
  - sicrhau cyfathrebu da â grwpiau cynrychioliadol
  - darparu'r profiadau hyfforddiant a datblygiad mae arnyn nhw eu hangen
  - darparu cysylltiad rheolaidd â gweithwyr cymdeithasol sy'n cael eu henwi i gefnogi, cynghorai a goruchwylio
  - cynnig ymateb tu allan i oriau gweithio arferol
  - eu cysylltu â chymorth arbenigol pan fydd yr angen yn codi
  - ymateb yn ofalus i unrhyw gwynion oddi wrthyn nhw neu amdanyn nhw
  - Deall beth mae gofalwyr maeth eu hunain yn ei ddweud am y gefnogaeth maen nhw'n ei derbyn
- Gwneud yn siŵr bod gan ein plant fynediad i eiriolaeth annibynnol ac Ymwelwyr Annibynnol, pan fydd y gyfraith yn mynnu hynny

Rhaid i Gyngorau drefnu bod Ymwelydd Annibynnol ar gael lle NAILL AI mae plentyn heb fyw gyda rhiant neu rywun â chyfrifoldeb rhiant yn ystod y 12 mis blaenorol NEU mae cysylltiad anaml neu ddim cysylltiad rhwng plentyn a'i rieni.

O dan adran 178 y Ddeddf, mae gan Gyngorau ddyletswydd i wneud trefniadau am ddarparu cymorth ac eiriolaeth dros ein plant. Rhaid iddyn nhw ddarparu eiriolaeth annibynnol, rhoi gwybod i'n plant amdani, a'u helpu i fanteisio arni.

- Cynnig digon o gefnogaeth i bobl ifanc wrth iddyn nhw ymadael â gofal
  - gwybodaeth a chynghor, a chymorth i fynd i mewn i addysg, hyfforddiant neu waith, ac i mewn i dai diogel
  - **beth mae'r bobl ifanc eu hunain yn ei ddweud am hyn?**

Pennod 5

Sut allwch chi wybod pa mor dda mae ein plant wir yn gwneud?

Mae'r hyn sy'n dilyn yn rhestr o arwyddion a fydd yn rhoi syniad da i chi. Dylai'r rhan fwyaf o'r wybodaeth hon fod ar gael i chi. Bydd yn dod o ddwy brif linell ymholiadau.

Y naill yw data perfformiad a rheoli. Y llall yw siarad â phobl allweddol. Gweler tudalen 6 ond fel rydym wedi dweud, y peth pwysicaf yw'r hyn mae'r bobl ifanc eu hun yn ei ddweud wrthyn nhw.

Felly sut maen nhw'n ei wneud yn yr holl feysydd dilynol:

Addysg

- Faint sy'n cael eu gwahardd o'r ysgol a pham
- Faint sy'n colli allan drwy beidio â mynychu
- Faint o weithiau mae plant yn symud ysgol, ac a fyddai modd osgoi unrhyw rai o'r rhain
- Sut mae eu canlyniadau profion ac arholiadau yn cymharu â phlant sy'n derbyn gofal a phobl ifanc mewn awdurdodau tebyg eraill
- Faint sy'n mynd ymlaen i addysg bellach ac uwch neu hyfforddiant
- Ydyn nhw'n gallu ymuno mewn gweithgareddau ar ôl ysgol
- Ydyn nhw'n cael eu cefnogi i ddatblygu diddordebau a doniau
- **Beth mae'r plant eu hunain yn ei ddweud am eu dyheadau, y cymorth maen nhw'n ei dderbyn, a'u cyflawniadau**

Iechyd

- Oes ganddyn nhw fynediad rhwydd i gyngor am ddulliau iach o fyw
- Ydyn nhw'n derbyn gwiriadau deintyddol rheolaidd, ac ymyriadau lle bo angen
- Pa fynediad sydd ganddyn nhw i wasanaethau os oes angen help arnyn nhw o ganlyniad i gamddefnydd sylweddau, pryderon iechyd rhywiol, neu feichiogrwydd
- Pa mor hir ydyn nhw'n gorfod aros os oes angen cymorth arnyn nhw gan wasanaethau iechyd meddwl
- **Oes gan y plant eu hunain bryderon am eu hiechyd, ac ydyn nhw'n teimlo eu bod yn cael y cyngor a'r cymorth mae arnyn nhw eu hangen?**

Sefydlogrwydd a diogelwch

- Pa gyfran o blant sydd mewn lleoliadau sefydlog (y mesur cenedlaethol yw eu bod nhw yna ers mwy na dwy flynedd), a'r gymhariaeth â phlant mewn awdurdodau tebyg
- Pa gyfran o blant sydd heb setlo (y mesur cenedlaethol yw mwy na thri symudiad yn y flwyddyn ddiwethaf), a'r gymhariaeth â phlant mewn awdurdodau tebyg
- Oes mwy a allai gael ei wneud i gyflawni mwy o sefydlogrwydd i unrhyw rai o'r plant hyn

"Peidiwch â thafu plant o le i le. Mae peidio â gadael iddyn nhw setlo yn y lle cywir yn achosi trychineb."

- Ydy cyflwyniadau i leoliadau yn cael eu gwneud yn ofalus, ac ydy pobl yn gwrando ar farn plant

"Mae fy mywyd mewn gofal maeth yn beth diweddar
Mae pethau `di bod yn well ac yn waeth rhyngom ni
ond fe fydd bob amser yn gweithio allan gyda thipyn
o ariiad."

- Os oes rhaid i blant symud cartref, pa ymdrechion sy'n cael eu gwneud i gadw plant yn yr un ysgol
- Sut mae plant yn cael eu cadw mewn cysylltiad â phobl bwysig yn eu bywydau
- Ydy'r posibilrwydd o leoliadau gyda'r teulu a pherthnasau yn cael eu harchwilio'n drylwyr, ac ydyn nhw'n cael eu cefnogi ar ôl eu gwneud
- Lle mabwysiadu yw'r cynllun cywir, ydy e'n cael ei nodi ar frys ac ydy camau gweithredol yn cael eu gwneud a'u cyflawni drwy gynnwys cymorth yn sgîl mabwysiadu
- Faint o blant sy'n aros yn rhy hir am leoliad parhaol, a beth all gael ei wneud am hynny. Ydy hynny am nad yw lleoliadau maethu neu fabwysiadu addas ar gael?
- **Beth sydd gan y plant eu hunain i'w ddweud am ble maen nhw'n byw, pa mor hapus ydyn nhw, a sut mae eu hanghenion yn cael eu bodloni? Ydyn nhw'n teimlo'n rhan o bethau a bod rhywun yn gwrando arnyn nhw ac ydyn nhw'n gweld bod unrhyw gamau sy'n cael eu haddo yn cael eu darparu?**

Ymadael â gofal

- Pa mor dda ydyn ni i gadw mewn cysylltiad?
  - Y mesur cenedlaethol yw pa gyfran sy'n dal i fod mewn cysylltiad ar ôl tair blynedd a chyda'r wybodaeth hon gallwch chi gymharu'ch Cyngor ag awdurdodau tebyg eraill.

"Bob amser rhywun i siarad â nhw. Matl
ddiogelwch. Allwch chi gael paned o de..
thipyn o gecru."

*Dyfyniad gan berson ifanc sy'n gadael gwasana
cymorth gofal.*

"Mae cyffuriau wedi difetha fy mywyd a'm
perthnasau i gyda fy nheulu, ond maen nhw wedi
glynw wrthyf fi a dangos ffydd ynof fi."

*Dyfyniad gan berson ifanc sy'n gadael gwasanaeth cymorth
gofal.*

- Faint sy'n ymeithrio rhag unrhyw addysg, cyflogaeth a hyfforddiant erbyn iddyn nhw gyrraedd 19 oed?
  - mae hwn yn fesur cenedlaethol arall, er mwyn i chi gael cymharu pa mor dda mae'ch Cyngor yn gwneud.

"Mae'r dyfodol yn aneglur ac yn frawychus. Efallai bydda i yn y carchar neu mewn helynt gyda'r heddlu."

- Sut mae trefniadau "pan fydda i'n barod" yn gweithio dros ein plant?
  - faint sydd wedi manteisio ar y cyfle?
  - oes unrhyw dystiolaeth o bobl ifanc neu ofalwyr a fyddai wedi hoffi gwneud, ond a oedd yn methu gwneud am ryw reswm?

"Gallwch chi fod yn unig iawn mewn fflat, ac mae'n hawdd mynd i ddyled a helynt. Mae'n bwysig cael rhywun i droi atyn nhw, sydd ar eich ochr chi."

- Sut mae plant ag anabledau yn cael eu cefnogi wrth bontio i wasanaethau oedolion
- **Beth sydd gan y bobl ifanc eu hunain i'w ddweud am sut maen nhw'n cael eu cefnogi ar y cam hanfodol hwn**
  - oes ganddyn nhw fynediad rhwydd i lety diogel, cyfleoedd cyflogaeth, addysg bellach ac uwch neu hyfforddiant, cymorth cyson

Pa mor ddiogel ydy'n plant ni a sut maen nhw'n teimlo?

- Faint sy'n mynd ar goll oddi cartref
- Ydy camau brys yn cael eu cymryd i'w gwneud nhw'n ddiogel, ac, ar ôl iddyn nhw ddychwelyd, i ddeall pam aethan nhw ar goll, pa risgiau roedden nhw'n eu hwynebu, a sut i'w atal rhag digwydd eto
- Ydy'r holl oedolion sy'n gweithio gyda'n plant yn cael eu sgrinio'n ofalus cyn eu penodi, ac ydy eu hymarfer yn cael ei oruchwylio
- Ydy pob honiad o gamdriniaeth bosibl yn cael eu hymchwilio'n drylwyr, ac ydy camau priodol yn cael eu cymryd
Ydy pob oedolyn â chyfrifoldebau dros ein plant yn effro i risgiau Camfanteisio'n Rhywiol ar Blant, fyddan nhw'n cydnabod arwyddion rhybuddio arwyddocaol, ac ydy asiantaethau'n barod i ymyrryd yn amddiffynnol ar sail aml-asiantaeth
- **Pa mor ddiogel ydy'n plant ni'n teimlo, ac ydyn nhw'n meddwl y gallai mwy gael ei wneud i'w cadw nhw'n ddiogel?**

Pennod 6

Sut mae nodi ble mae angen i bethau wella a gwneud gwahaniaeth er da?

6.1. Gallwch chi wneud yn siŵr bod grŵp penodedig o Gynghorwyr sy'n canolbwyntio'n benodol ar y cyfrifoldebau rhianta corfforaethol hyn. Efallai y caiff ei alw'n Banel, neu'n Is-bwyllgor Craffu.

Pa enw bynnag sy'n cael ei roi arno, fe ddylai

- gwrdd yn rheolaidd ac yn ddigon aml i gyflawni'r tair swyddogaeth ganolog rydym ni'n eu henwi yma'n effeithiol
- ddod â phawb sy'n cyfrannu at Rianta Corfforaethol ynghyd (P.?) a manteisio ar eu profiad a'u doethineb
- siarad â grwpiau o'n plant, sy'n cael eu hannog a'u helpu i godi eu llais, a gwrandewch arnyh nhw – **eu lleisiau nhw sydd bwysicaf**

Cyngor ac arweiniad i Gynghorwyr am "ba gysylltiad dylwn i ei gael" â'n plant.

"Gallwch chi fod yn rhiant corfforaethol effeithiol heb orfod adnabod plant sy'n derbyn gofal ac ymadawyr gofal unigol yn bersonol – fel arfer nid fydd cysylltiad personol ar sail unigol yn briodol, er bod plant a phobl ifanc, yn yr un modd ag unrhyw breswlydd lleol, yn cael dewis cysylltu neu ymweld â'u Cynghorwyr lleol."

Mae bob amser yn hanfodol osgoi cyfaddawdu'ch hun neu blentyn drwy gwrdd o dan amgylchiadau a allai gael eu camddechongli. Bydd o gymorth fel arfer cael oedolyn cyfrifol a dibynadwy gyda chi i hwyluso unrhyw gyfarfod.

- holi'r holl wybodaeth perfformiad a rheoli berthnasol
- lle bo'n bosibl, cymharu perfformiad y Cyngor ag awdurdodau tebyg eraill, ac edrych ar y tueddiadau dros amser
- nodi ble nad yw pethau'n ddigon da, a gofyn am gamau lliniarol gan swyddogion, asiantaethau partner, neu'r Cyngor ei hun
- olrhain bod y camau'n cael eu cymryd a'u bod yn effeithiol, a dwysáu'r pwysau os nad ydynt
- hoelio sylw arbennig ar y plant a phobl ifanc mwyaf agored i niwed, a cheisio eu sicrhau am eu diogelwch a'u llesiant

Dyma nodweddion rhai o'r plant mewn gofal sydd fwyaf agored i niwed

- anableddau
- anawsterau cyfathrebu
- wedi bod mewn helynt gyda'r heddlu neu'r llysoedd
- wedi bod mewn llety diogel neu'r ddalfa
- problemau iechyd meddwl
- wedi mynd ar goll o'u cartref
- mewn perygl o gamfanteisio rhywiol
- wedi chwarae triwant neu gael eu gwahardd o'r ysgol
- wedi symud cartref neu ysgol yn aml
- wedi aros am leoliad teuluol parhaol
- yn destun ymchwiliad diogelu
- o gefndir lleiafrifol
- wedi bod yn geisydd lloches di-gwmni.

- derbyn adroddiadau rheolaidd am gwynion mae ein plant yn eu gwneud, a sicrhau bod gwersi'n cael eu dysgu ohonyn nhw, a bod unrhyw gamau unioni'n cael eu cymryd
- codi llais ac eiriol dros ein plant yn breifat ac yn gyhoeddus.

6.2. Sicrhau bod y Cyngor yn defnyddio ei ddylanwad corfforaethol yn rymus er lles ein plant. Ydy'n gwneud gwahaniaeth er da?

- Neilltuo adnoddau priodol
- Mynnu bod asiantaethau partner yn rhoi blaenoriaeth i'n plant (iechyd, ysgolion, cyfleusterau hamdden a ffitrwydd, llyfrgelloedd, ac ati)
- Dathlu llwyddiant a chyflawniad gan ein plant (gwobrau, digwyddiadau, ac ati)
- Bod yn bositif amdany'n nhw'n gyhoeddus:- pwynt arbennig o bwysig!

Mae llawer o'n plant yn dweud bod pawb yn rhagdybio ei bod nhw mewn gofal am eu bod nhw wedi bod yn ddrwg.

- Eu cysylltu â mentoriaid sy'n gallu eu hysbrydoli ac annog dyheadau uchel
- Annog Cynghorwyr i gymryd i ystyriaeth buddiannau'n plant yn eu rolau fel llywodraethwyr ysgolion
- Defnyddio ei holl allu i gynnig profiad gwaith, hyfforddiant a chyfleoedd swyddi i bobl ifanc sy'n derbyn gofal ac ymadawyr gofal - wedi'r cyfan, y Cyngor yw eu "busnes teuluol".